

УДК 591.5:599.323

СЕЗОННА ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ МИШОПОДІБНИХ ГРИЗУНІВ У ДЕЯКИХ БІОТОПАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ “СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ”

Стецула Н.О.

*Сезонна динаміка чисельності мишоподібних гризунів у деяких біотопах національного природного парку “Сколівські Бескиди”. – Стецула Н.О. – В роботі розглядаються питання вивчення сезонної динаміки чисельності мишовидних гризунів національного природного парку “Сколівські Бескиди”, що розміщений в межах Передкарпатської височинної області Українських Карпат в центральній частині східних Бескид. Робота проводилася посезонно в 13 біотопах трьох лісництв з весни 2004 р. до осені 2005 р. Виявлено 11 видів мишоподібних гризунів. Встановлено найбільшу їх чисельність в літні сезони 2004 і 2005 рр. Фоновими видами є *Sylvaeus tauricus*, *Myodes glareolus*, *Microtus arvalis*.*

Ключові слова: вид, біотоп, біоценоз, мишоподібні гризуни, динаміка чисельності, угруповання

Адреса: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М.Кривоноса, 2, м.Тернопіль, 46013

*Seasonal dynamics of mouse-like rodents number in some biotopes of the national nature park Skolivski Beskydy. – Stecula N.O. – The article deals with the study of seasonal dynamics of mouse-like rodents number in the national park Skolivski Beskydy, situated in the pre-Carpathian upland area of the Ukrainian Carpathians in the central part of eastern Beskydy. The work was held seasonally in 13 biotopes of three forestries within the period of spring, 2004 – autumn, 2005. There have been found 11 species of mouse-like rodents. Their biggest number was registered in the summer period of 2004 and 2005. The background species are *Sylvaeus tauricus*, *Myodes glareolus*, *Microtus arvalis*.*

В лісових біотопах та на луках мишоподібні гризуни складають значну долю населення хребетних. Завдяки широкому поширенню та високій чисельності, вони є зручним об'єктом для вивчення основних закономірностей поведінки хребетних тварин, шляхів пристосування їх до різних умов середовища та ролі в біоценозах. Впливаючи на ценози, вони самі знаходяться у великій залежності від біоценотичних факторів. В лісових біотопах серед інших хребетних вони займають вагомий відсоток. Літературні дані про мишоподібних гризунів які б конкретно стосувалися національного природного парку “Сколівські Бескиди” відсутні, а відомі праці І.Т. Сокура (1960); К.А. Татарінова (1956, 1973); М.П. Рудишина (1987); Н.А.Полушиної, В.Н.Кушнірука (1962); О.І.Киселюка (1993, 1997); І.В. Загороднюка, Н.Н.Воронцова, В.Н. Пескова (1992); І.В. Загороднюка, В.Ф.Покин'ячереда, О.І.Киселюка, Я.О. Довганича (1997) та ін. стосуються західних областей України взагалі або Карпат, Закарпаття та Прикарпаття. Наші дослідження скеровані на вирішення цієї проблеми.

Матеріал і методика досліджень

Основою нашого повідомлення є матеріали еколого-фауністичних досліджень мишоподібних

гризунів національного природного парку “Сколівські Бескиди” отримані за період з квітня 2004 р. по жовтень 2005 р. Відлови і опрацювання мишоподібних гризунів проводились за загальноприйнятою методикою (Новиков, 1953). Нами зібрано і опрацьовано понад 300 особин. Матеріал оброблявся морфометрично і статистично (Ларина, 1968).

Результати дослідження і їх обговорення

Парк створений згідно з указом Президента України від 11 лютого 1999р. У його постійному користуванні знаходиться 24702 га, а 10982 га є землями інших користувачів – Дрогобицького, Сколівського і Турківського районів Львівської області. Територія парку розташована в межах Передкарпатської височинної області Українських Карпат і знаходиться в центральній частині масиву східних Бескид.

Біотопи, в яких ми проводили дослідження, можна поділити на 3 основні типи: 1. Гірські; 2. Лісові; 3. Луки.

До першого типу відносяться хребти, що мають типове східнокарпатське простягання. Висоти досягають 1000 м, а окремі вершини перевищують 1350 м (г. Виднота 1365 м). Південно-східні схили пологі, а північно-східні – круті.

Другий тип біотопів – ліси, представлені сосново-дубовими, буковими і буково-грабовими, дубово-грабовими, ялиновими і ялиново-ялицевими, буково-дубово-грабовими. Загальна лісистість місцевості досить висока (більше 95%). Лісоутворюючими породами на низькогір'ї є дуб звичайний, бук лісовий, граб, сосна звичайна, смерека та ялиця. В чистому вигляді букові ліси зустрічаються на висоті 300-400 м над рівнем моря, а в Бескидах, на схилах гори Пікуй, на висоті 1200 м над рівнем моря вони утворюють верхню межу лісу у вигляді букового криволісся. Чагарниковий ярус розвинений слабо, тут зустрічається ліщина, бузина червона, жимолость пухнаста, вовче лико, а серед трав'яного покриву поширені: маренка запашна, зубниці золотиста і бульбиста, квасениця, осока волосиста, апокерис смердючий, живокіст серцевидний, костриця лісова та ін. Ялицеві ліси зростають на висоті 300-400 м над рівнем моря і у складі з дубом звичайним утворюють ялицеві діброви. Вище ялиця росте разом з буком і ялиною. Основою трав'яного яруса є квасениця, марена запашна, анемона дібровна, зеленчук жовтий, зубниця залозиста, чорниця, осока волосиста, ожина лісова та ін. Ялинові ліси утворюють в горах верхній лісовий пояс. Тут супутниками ялини є: бук, ялиця, явір.

Лісові луки – третій тип, займають 5% площі національного парку. Вони є на низькогір'ї, середньогір'ї та високогір'ї. Луки гірських Бескидів представлені різнотравно-злаковими травостоями, де зустрічаються: мітлиця тонка, костриця лучна, трясучка середня та ін. На пустищних луках поширені біловусники. Справжні луки на полонинах займають невеликі площі. Тут ростуть червонокостричники, мальова-

нокостричники, а в субальпійському поясі – угруповання костриці.

Видовий склад мишоподібних гризунів національного природного парку нараховує 11 видів, яких за характером домінування можна розташувати таким чином: мишак жовтогрудий (*Sylvaemus tauricus* Melch.), нориця руда (*Myodes glareolus* Mill.), нориця польова (*Microtus arvalis* Pall.), нориця гірська (*Arvicola scherman* Shaw.), мишак лісовий (*Sylvaemus sylvaticus* L.), нориця північна (*Microtus agrestis* L.), нориця підземна (*Terricola subterraneus* De Selys Longch.), миша польова (*Apodemus agrarius* Pall.), мишівка лісова (*Sicista betulina* Pall.), мишка лугова (*Micromys minutus* Ockkay.), миша звичайна (*Mus musculus* Nord.).

Фоновими видами майже у всіх біотопах трьох лісництв є мишак жовтогрудий, нориця руда та нориця польова (табл. 1), які домінували у відлвах за весь період досліджень. Ці види складають 64,69% від загальної кількості відловлених звірків.

Найбільш високий відсоток чисельності мишоподібних гризунів спостерігався в дубово-буковому біотопі Підгородцівського лісництва. Тут здобуто 61 екз. Домінуючим видом для цього біотопу є мишак жовтогрудий (52,46%) і дещо рідше зустрічається нориця руда (26,23%). Відносно низька чисельність нориці польової (16,39%). Відловлено одинокі екземпляри мишівки лісової, мишака лісового та мишки лугової.

Другим біотопом по щільності видів є луки і мішаний ліс. Домінуюче положення в першому займає нориця гірська (71,79%), а в другому - нориця руда (68,42%).

Таблиця 1 Розподіл мишоподібних гризунів в біотопах національного природного парку “Сколівські Бескиди” (за даними обліку чисельності з квітня 2004 р. по жовтень 2005 р.) (Підгородцівське лісництво)

Distribution of micelike rodents in the biotops of the national natural park “the Skoli Beskyds” (according to the registration of quantity since April 2004 till October 2005)

№пп	Вид	Підгородцівське лісництво							
		біотоп							
		Дубово-буковий ліс		Мішаний ліс		Парк		Луки	
1*	2*	1	2	1	2	1	2		
1.	Мишівка лісова	1	1,64						
2.	Мишка лугова	1	1,64						
3.	Миша звичайна					1	3,03		
4.	Миша польова					3	9,09	2	5,13
5.	Мишак лісовий	1	1,64	8	21,05	2	6,06	1	2,56
6.	Мишак жовтогрудий	32	52,46	4	10,53	6	18,18	2	5,13
7.	Нориця руда	16	26,23	26	68,42	9	27,27		
8.	Нориця гірська					2	6,06	28	71,79
9.	Нориця підземна					4	12,12	2	5,13
10.	Нориця північна					1	3,03		
11.	Нориця польова	10	16,39			5	15,15	4	10,26
	Всього	61		38		33		39	

Таблиця 2 Розподіл мишоподібних гризунів в біотопах національного природного парку “Сколівські Бескиди” (за даними обліку чисельності з квітня 2004 р. по жовтень 2005 р.) (Сколівське лісництво)

№ пп	Вид	Сколівське лісництво									
		Біотоп									
		Буковий ліс		Ялиновий ліс		Зруб		Мішаний ліс		Луки	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1.	Мишівка лісова					1	20,0				
2.	Мишка лугова					1	20,0				
3.	Миша звичайна					1	20,0			1	3,57
4.	Миша польова										
5.	Мишак лісовий							1	20,0		
6.	Мишак жовтогрудий	3	20,0								
7.	Нориця руда	9	60,0					4	80,0		
8.	Нориця гірська										
9.	Нориця підземна	1	6,67	1	33,33					10	35,71
10.	Нориця північна			1	33,33					2	7,14
11.	Нориця польова	2	13,33	1	33,33	2	40,0			15	53,57
	Всього	15		3		5		5		28	

Таблиця 3 Розподіл мишоподібних гризунів в біотопах національного природного парку “Сколівські Бескиди” (за даними обліку чисельності з квітня 2004 р. по жовтень 2005 р.) (Майданське лісництво)

№пп	Вид	Майданське лісництво									
		Біотоп									
		Смерековий ліс		Ялиново-смерековий ліс		Мішаний ліс		Берег р.Стрий		Луки	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1.	Мишівка лісова										
2.	Мишка лугова										
3.	Миша звичайна					2	25,0				
4.	Миша польова							3	60,0	1	2,78
5.	Мишак лісовий					1	12,5				
6.	Мишак жовтогрудий			3	50,0	3	37,5	1	20,0		
7.	Нориця руда	4		3	50,0	2	25,0	1	20,0		
8.	Нориця гірська									1	2,78
9.	Нориця підземна									16	44,44
10.	Нориця північна										
11.	Нориця польова									18	50,0
	Всього	4		6		8		5		36	

1* - кількість відловлених мишоподібних гризунів; 2* - відсоток від загальної кількості здобутих звірків

Висока видова різноманітність зареєстрована в парку цього лісництва. Тут відловлено 9 із 11 виявлених нами видів. Частіше всього зустрічається нориця руда (27,3%), мишак жовтогрудий (18,2%), нориця польова (15,1%).

У п'яти біотопах Майданського лісництва виявлено 8 видів із 11. Тут у біотопі луки охоче селяться нориця польова (50,0%) та нориця підземна (44,4%). Нориця руда заселяє такі біотопи як: смерековий, ялиново-смерековий та мішаний ліс. Мишак жовтогрудий виявлений в мішаному, ялиново-смерековому лісах та на березі ріки Стрий.

У чотирьох біотопах Сколівського лісництва виявлено 8 видів мишоподібних гризунів, серед яких у буковому лісі частіше всього зустрічається

нориця руда (60,0%) та мишак жовтогрудий (20,0%). У біотопі ялиновий ліс виявлено по одній особині нориць польової, темної та підземної. У біотопі зруб здобуто по 1 екз. мишівки лісової, мишки лугової, миші звичайної та два екз. нориці польової. Як і в більшості біотопів лісництв, на луках Сколівського лісництва домінуючими видами є нориця польова (53,6%) та нориця підземна (35,7%). Тут також здобуто норицю північну та мишу звичайну.

Таким чином, видова різноманітність мишоподібних гризунів у 13 біотопах трьох лісництв досить висока. Домінуючими серед них є нориця руда, мишак жовтогрудий, нориця польова, нориця підземна. Зазначені види зустрічаються майже в усіх біотопах лісництв. Найбільш високий показник чисельності нориці гірської відзначено в біотопі луки (Підгородцівське лісництво).

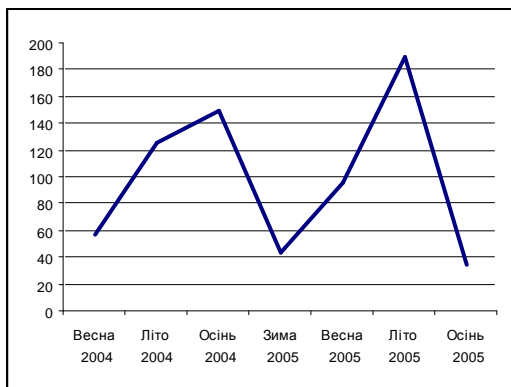

Рис.1 Сезонна динаміка чисельності мишоподібних гризунів в біотопах національного природного парку "Сколівські Бескиди"

Season dynamic of number of micelike rodents in biotops of national natural park "the Skoli Beskyds"

Динаміка чисельності мишоподібних гризунів в біотопах трьох лісництв парку показала, що хід циклу руху чисельності звірків після весняного мінімуму, який ми вважаємо початком циклу чисельності, почав різко зростати. У квітні і травні 2004 року найбільше відловлено мишака жовтогрудого в дубово-буковому лісі (табл.1-3) Підгородцівського лісництва (52,46%) та нориці рудої (68,42%) в мішаному лісі. Влітку 2004 року спостерігається деяке зростання чисельності нориці польової (16,39%) в дубово-буковому лісі Підгородцівського лісництва та нориці підземної (35,71%) на луках Сколівського лісництва. Восени 2004 року помітно зросла чисельність нориці рудої (60,0%) в буковому лісі Сколівського лісництва та нориці польової (53,57%) на луках цього ж лісництва. Взимку 2005 року спостерігається різкий спад чисельності мишака лісового (1,56%) в дубово-буковому лісі Підгородцівського лісництва, мишака жовтогрудого (10,53%) в мішаному лісі, нориці рудої (27,27%) в парку цього ж лісництва. Весною 2005 року зросла чисельність мишака жовтогрудого (37,5%) в мішаному лісі та нориці підземної (35,71%) на луках Сколівського лісництва. Влітку 2005 року спостерігалось різке зростання чисельності нориці гірської (71,79%) на луках Підгородцівського лісництва та нориці рудої (60,0%) у буковому лісі Сколівського

лісництва. Восени 2005 року спостерігається різкий спад чисельності нориці гірської, нориці північної, нориці рудої, нориці підземної та мишака лісового (Рис. 1).

Висновки

1. В результаті досліджень у 13 гірських, лісових та лучних біотопах виявлено 11 видів мишоподібних гризунів та встановлено, що фоновими видами в біотопах є мишак жовтогрудий, нориця руда та нориця польова.

2. Найбільш висока чисельність мишоподібних гризунів спостерігається в дубово-буковому лісі Підгородцівського лісництва. Тут домінуючими видами є мишак жовтогрудий та нориця руда. На луках і в мішаному лісі домінуюче положення займають нориця гірська та нориця руда.

5. У біотопах Майданського лісництва виявлені нориця польова та нориця підземна. Нориця руда зустрічається в усіх біотопах, крім луків, а мишак жовтогрудий – в мішаному, ялиново-смерековому лісах та на березі р.Стрий.

6. В буковому лісі Сколівського лісництва відловлено норицю руду, мишака жовтогрудого, а на луках домінуючими видами є нориця польова та нориця підземна.

7. Весною 2004 р. спостерігається зростання чисельності мишака жовтогрудого в дубово-буковому лісі (Підгородцівське лісництво) та нориці рудої в мішаному лісі. Влітку цього ж року зростає чисельність нориці польової в дубово-буковому лісі (Підгородцівське лісництво) та нориці підземної на луках Сколівського лісництва. Восени в цьому ж лісництві зросла чисельність нориці рудої в буковому лісі та нориці польової на луках. Взимку 2005 р. спостерігається загальне зниження чисельності мишака лісового, мишака жовтогрудого, нориці рудої, а весною деяке підвищення їх чисельності.

8. Влітку 2005 р. різко зросла чисельність нориці гірської на луках Підгородцівського лісництва та нориці рудої у буковому лісі Сколівського лісництва. Восени різко падає чисельність нориці гірської, нориці північної, нориці рудої, нориці підземної та мишака лісового.

1. Загороднюк І.В., Воронцов Н.Н., Песков В.Н. Татранська полевка (*Terricola tatricus*) в Восточных Карпатах.– Зоологический журнал. – 1992.– 71, вып. 6.– С. 96 - 105.
2. Загороднюк І., Покин'череда В., Киселюк О., Довганіч Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника.– Київ.– Інститут зоології НАН України, 1997.– 60 с. (Вестник зоології.– Додаток №5).
3. Киселюк А.И. *Sylvaemus uralensis* (Rodentiformes Muridae) в Восточных Карпатах.– Вестник зоології.– 1993.– Том 27, № 4.– С. 41- 47.
4. Киселюк О.І. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни Східних Карпат.– Вестник зоології.– 1997.– №5.– С. 86-89.
5. Ларина Н.И. Методика полевых исследований наземных позвоночных.– Саратов, 1968.– 58 с.
6. Новиков Г.А. Полевые исследования по экологии наземных позвоночных. – М.: Советская наука, 1953.– 502 с.

7. Полушина Н.А., Кушнірук В.А. До систематичного положення і екології малого водяного щура *Arvicola terrestris scherman*. – Вісник Львівського ун-ту. Сер.біол.– 1962.– Вип. 1.– С. 83-91.
8. Рудьшин М.П. Экология подземной полевки в Украинских Карпатах. Хомяковые фауны Украины.– Киев.– Ин-т зоологии АН УССР.–1987.– Препринт. №7.– С. 6-11.
9. Сокур І.Т. Савці фауни України та їх господарське значення.– Київ, Держучпедвидав, 1960.– 211 с.
10. Татаринов К.А. Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона.– Київ: Вид-во АН УРСР, 1956.– 188 с.
11. Татаринов К.А. Фауна хребетних заходу України.–Львів: Вид-во Львів. ун-ту.–1973.– 254 с.

Отримано: 20 січня 2007 р.

Прийнято до друку: 1 лютого 2007 р.

